

New Labour en het politieke debâcle van de Millennium Dome

Met de overgang naar het nieuwe millennium werden we getraakteerd op een van de meest zorgvuldig geplande evenementen van de vorige eeuw. Steden die binnen hun tijdszone als winnaar uit de concurrentiestrijd waren gekomen vulden even de televisieschermen over de gehele wereld. Londen kreeg een vol uur internationale media-aandacht. Die aandacht was gericht op een even grote als omstreden tent: de Millennium Dome. Een politieke analyse van een nationale attractie.

JUSTUS UITERMARK

In de meeste landen maken politieke machthebbers handig gebruik van allerlei evenementen en spektakels om de steun van de bevolking te verkrijgen. In de Sovjetunie kwam men op bepaalde dagen van het jaar op het Rode Plein bijeen om de revolutie te vieren met grootse parades. De regering Mitterand probeerde bewoners en bezoekers van Parijs te imponeren met nieuwe attracties en monumenten. Ook het Verenigd Koninkrijk heeft haar eigen politieke speeltuinen. In de laatste vijftien jaar zijn met name de Londense Docklands het toneel geweest van beroemde en beruchte projecten.

Nergens komt de overgang van het 'tijdperk Thatcher' naar het 'tijdperk Blair' beter tot uiting dan op deze lokatie. Terwijl de regering Thatcher het verouderde havengebied probeerde te herstructureren tot een toplokatie voor internationale kantoren, pakte Labour in diens regeerperiode uit met de Millennium Dome. Het is geen toeval dat beide projecten in elkaar overlopen en evenmin dat beiden er niet in slaagden de grootse ambities waar te maken.

Docklands

In diverse landen maakte het naoorlogse sociaal-democratische model in de jaren tachtig plaats voor het liberalistische model. In het Verenigd Koninkrijk was Thatcher de personificatie van het neoliberalisme. De 'Iron Lady' sprak met walging over de 'Nanny State', een overheid die het gedrag van consumenten en producenten stuurde en zorgde voor degenen die buiten de boot vielen. Volgens Thatcher hadden dergelijke maatregelen de overheid tot een parasitaire instelling gemaakt die alleen kon functioneren voor zover zij individuen en bedrijven beperkte in hun bewegingsvrijheid. Dergelijke opvattingen leidden tot grootschalige privatiseringsprogramma's, bezuinigingen en het tegenwerken van vakbonden. In veel opzichten vormden deze maatregelen een breuk met een lange Britse traditie.

Nadat de kans op een electorale overwinning van de socialisten reëel was geworden, heeft de Conservatieve partij in meer of mindere mate een 'one nation'-politiek gevoerd: waar Labour traditioneel de nadruk legde op klassentegenstellingen, benadrukte de Conservatieve partij dat de Britten één volk waren met gemeenschappelijke belangen. Thatcher had hier duidelijk geen boodschap aan. Ze zei ronduit dat 'de maatschappij' als zodanig niet bestond, alleen een verzameling van individuen

en huishoudens. Het was aan de overheid om ervoor te zorgen dat degenen die een last vormden voor anderen (bijvoorbeeld door een uitkering te ontvangen) gedisciplineerd werden.

Ondanks de retoriek over overheidsinmenging, kwam het Britse stedelijk beleid pas goed op gang tijdens het tijdperk Thatcher. Mede als gevolg van de bezuinigingen van de Conservatieve regering, werden binnenstedelijke gebieden in toenemende mate geconfronteerd met deprivatie. Ingrijpen was dan ook noodzakelijk, al was het alleen maar om onrust in de kiem te smoren.

Het stedelijk beleid onder Thatcher werd echter geplaagd door een fundamentele tegenstelling: het betrof enerzijds een poging de markt te corrigeren en was anderzijds gericht op het bevorderen van marktwerking. Deze contradictie kwam het meest duidelijk naar voren bij de Urban Development Corporations (UDC's), het vlaggeschip van het stedelijk beleid onder Thatcher. UDC's waren samenwerkingsverbanden van de centrale overheid en het bedrijfsleven; de lokale overheid (die in achtergestelde gebieden vaak gedomineerd werd door Labour) werd gepasseerd.

Via allerlei regelingen werd geprobeerd bedrijvigheid naar achtergestelde gebieden te lokken. Projectontwikkelaars werd een fikse stijging van de vastgoedprijzen in het vooruitzicht gesteld: de kosten van herontwikkeling zouden terugverdiend worden door opbrengsten als gevolg van stijgende prijzen. Volgens de officiële uitleg van het beleid zouden de bewoners van de gebieden ook profiteren van de verbeterde marktpositie van hun buurt: de effecten van overheids subsidies zouden via een groei van de werkgelegenheid uiteindelijk terechtkomen bij de bevolking; het beroemde 'trickle down'-principe.

In zekere zin boden de Londense Docklands de ultieme uitdaging voor het

marktgeoriënteerde stedelijk beleid. De sterk afgeslankte havenindustrie kon niet langer functioneren als economische trekker van het gebied en de werkloosheidscijfers in de nabijgelegen buurten behoorden tot de hoogsten van het land. Vanwege deze en andere redenen (de lokatie in de hoofdstad, de sterke positie van de financiële en dienstensector) werd de herontwikkeling van de Docklands een prestigeproject van ongekende omvang. Het verhaal is inmiddels bekend. Het plan van de Londense UDC, de London Docklands Development Corporation (LDDC), was om een nieuwe stad te creëren; de vergane glorie van de havenindustrie en werkloosheid zouden plaats moeten maken voor moderne kantoorgebouwen en welvaart. Zou marktgericht beleid, gericht op sanering en het aantrekken van hoogwaardige werkgelegenheid, een alternatief kunnen bieden voor het subsidiëren van verouderde industrie en het verstrekken van uitkeringen? Het antwoord is simpelweg 'nee': de groeiende tegenstellingen die zo kenmerkend waren voor het bewind van Thatcher kwamen nergens beter tot uiting dan in de Docklands. Het gevolg was een electorale zege voor het Britse equivalent van de Centrum Democraten in de lokale verkiezingen en er ontstonden toenemende spanningen tussen oude en nieuwe bewoners. Dat concessies en subsidies voor bedrijven niet zonder meer doorsijpelden naar de achtergestelde bewoners in de vorm van

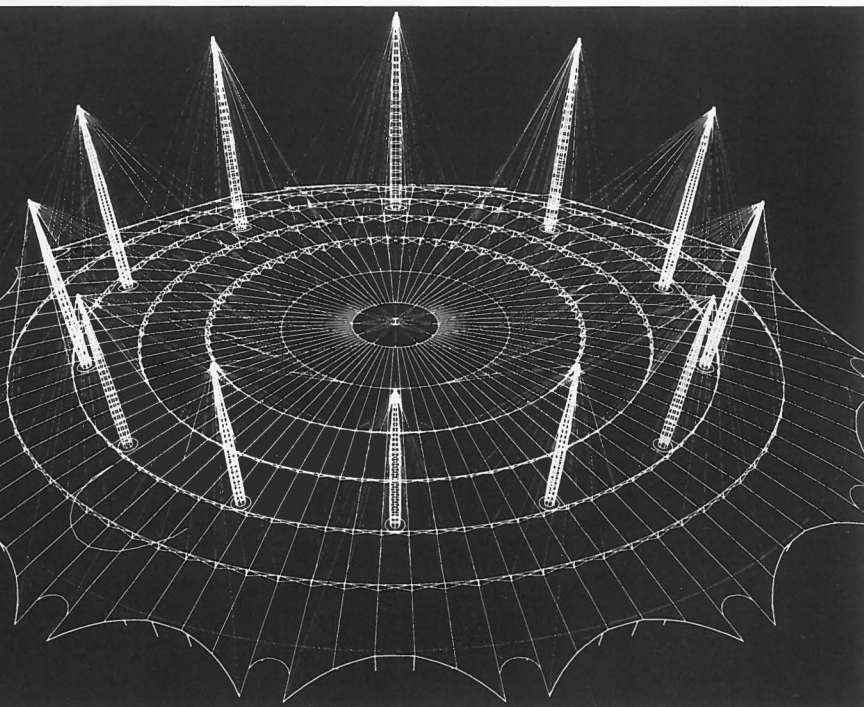
banen, deed echter weinig af aan de symboolfunctie van het project. Niet voor niets hield de centrale overheid de bouw van sociale woningen tegen; uiteindelijk ging het erom het project politiek en commercieel uit te buiten en de oude bewoners zaten daarbij alleen maar in de weg. De herontwikkeling had een succes kunnen worden, ware het niet dat de LDDC slachtoffer werd van de markt die zij omarmde. Toen de onroerend-goedmarkt verslechterde, kwam de LDDC in de problemen. Gezien de structurele problemen van de Docklands, kwam het de Conservatieve regering van Major niet slecht uit dat dit gebied grenst aan de Londense buurt Greenwich, 'the home of time'. De millenniumviering leek een prima gelegenheid om nog meer geld in de herontwikkeling van het oude havengebied te pompen. Het was dan ook de regering Major die in 1996 besloot dat de Millennium Dome gebouwd zou moeten worden. Het geld was al beschikbaar. Vier jaar eerder was namelijk besloten dat een deel van de opbrengsten van de nationale loterij zou worden gebruikt om de overgang naar het nieuwe millennium groots te vieren. Ondanks dat het project was uitgedacht onder een Conservatieve regering, zou New Labour proberen met de Dome haar nieuwe ideeën uit te dragen.

Nieuw nationaal besef

Net als de regering van de Duitse kanselier Schröder streeft de regering Blair

ernaar een 'derde weg' te bewandelen; een compromis tussen liberalisme en socialisme. In deze visie hoort de staat garant te staan voor het welzijn van haar burgers, maar in ruil daarvoor moeten individuen verantwoordelijkheden nakomen. De markt vervult hierbij een scharnierfunctie. Door de markt te sturen en als marktpartij op te treden kan de staat maatschappelijke ontwikkelingen beïnvloeden zonder te vervallen in bureaucratie. Net als andere (Europese) 'derde weg'-politici is Blair's blik gericht op het buitenland. Hij wil dan ook toenadering tot Europa zoeken en maakt zich zelfs sterk voor de invoering van de euro, verreweg het meest omstreden agendapunt van een partij die over het algemeen liever de publieke opinie volgt dan stuurt. Een ander nieuw fenomeen in de Britse politiek is een constant streven naar vernieuwing. In contrast met de Conservatieven, die in de aanloop naar de verkiezingen beloofden de Britten hun land 'terug te geven', was Blair's boodschap dat het Verenigd Koninkrijk 'beter verdiende'. Naast vernieuwing en daadkracht beloofde Blair dat lokale gemeenschappen een grotere rol moesten gaan spelen; de centrale overheid zou een deel van haar macht afstaan zodat regio's, steden en buurten hun eigen beleid konden formuleren. De millenniumviering was bij uitstek een gelegenheid om de ideeën van New Labour een gezicht te geven in de vorm van een grootschalig evenement. Waar de Conservatieve regering altijd haar

Behalve de hoogte (50 meter, toch nog even hoog als het Amerikaanse vrijheidsbeeld zonder voetstuk) zijn alle cijfers over de Dome indrukwekkend. De diameter bedraagt 320 meter, de omtrek een kilometer en de oppervlakte 80.000 vierkante meter. Voor wie zich bij deze cijfers niet goed een voorstelling kan maken hebben de exploitanten van de Dome treffend vergelijkingsmateriaal verschaft. De inhoud van de Dome is gelijk aan de inhoud van 1100 Olympische zwembaden, 18.000 dubbeldekkers, tien St. Paul's kathedralen, twee Wembley stadions of 3,8 miljard 'pints'. De constructie wordt bij elkaar gehouden door 12 masten van honderd meter en zeventig kilometer stalen kabels. In totaal werd tot en met het jaar 2000 in totaal bijna drie miljard gulden aan loterijgeld toegewezen aan de Dome en een onbekende hoeveelheid publieke fondsen om de benodigde infrastructuur aan te leggen en te onderhouden.

(Bron: Wilhide, The Millennium Dome)

twijfels had over de haalbaarheid van het project, ging New Labour als één man achter de Millennium Dome staan. Toen New Labour in 1997 aan de macht kwam, was het project al omstreden. De lokatie, een braak stuk land zonder goede verbindingen met de rest van de stad, was zeker niet optimaal en vanaf het begin stonden er grote vraagtekens bij de financiering. Het was echter juist de ogenschijnlijke onhaalbaarheid die het project zo interessant maakte voor New Labour. De enorme omvang van de Millennium Dome, in combinatie met de 'meest definitieve deadline in de geschiedenis', bood een kans om te bewijzen dat New Labour beschikte over daadkracht. De Dome zou bovendien New Labour's toekomstvisie voor het Verenigd Koninkrijk uitbeelden. Dynamiek en kosmopolitisme spelen hierbij een grote rol. New Labour wil een nieuw gevoel van nationale trots creëren; een trots die gegrond is in het verleden, maar gericht is op de toekomst. Er wordt duidelijk afstand genomen van de neiging van de Conservatieve partij om elke externe invloed als negatief te beschouwen. In plaats daarvan dicht Blair het Verenigd

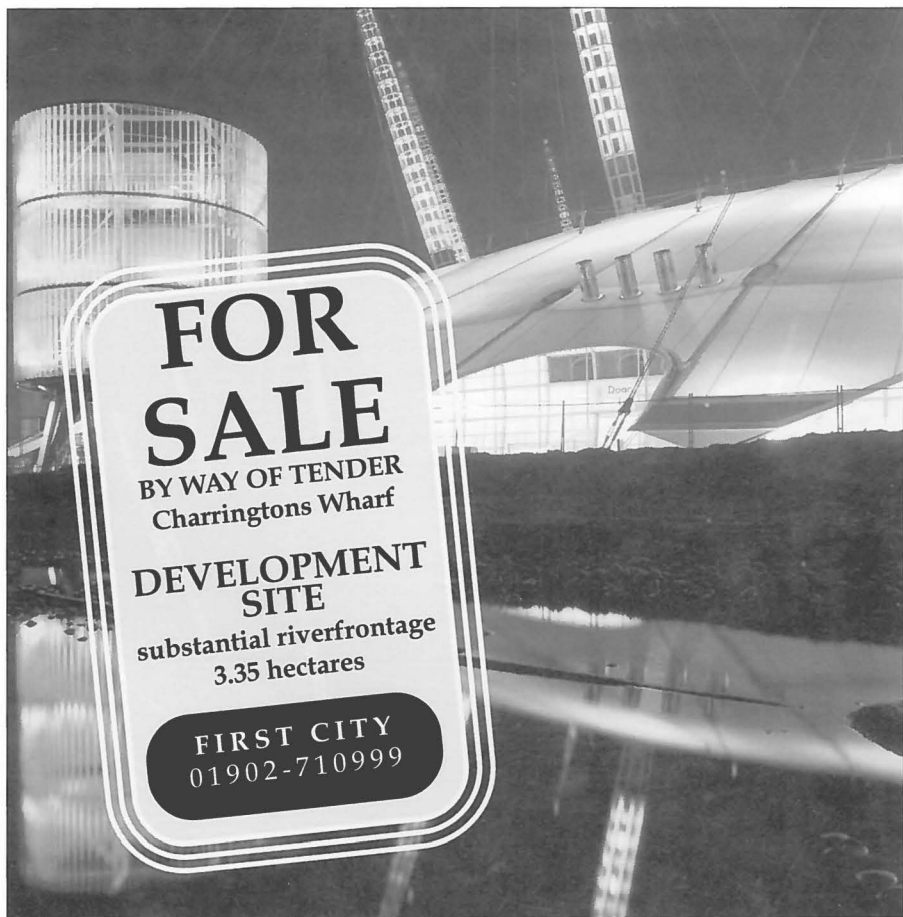
Koninkrijk een zodanige invloed toe dat zij niet bang hoeft te zijn. Blair beweert dat het in de Britse aard ligt om de Europese en wereldpolitiek te omarmen; alleen op die manier kan zij optimaal haar invloed doen gelden. New Labour's denkbeelden over het Britse nationaal besef zijn niet gezuiverd van een zekere grootheidswaanzin en de Dome komt hier mede uit voort. Volgens Blair zouden andere landen 'jaloers' worden op de Dome die volgens haar bedenkers de Britse 'creativiteit' en 'inventiviteit' aan de wereld toont. De Dome is dus bedoeld om de goede eigenschappen van de Britse natie uit te dragen. Aan het buitenland, maar niet in de laatste plaats aan de Britten zelf; de meesten associëren zich namelijk voorsnog niet met Blair's ideeën over de nieuwe Britse nationaliteit.

Geschade trots

De Dome kreeg al snel nationale bekendheid als het meest omstreden en pretentieuze project in de recente geschiedenis van het Verenigd Koninkrijk. Critici wezen er telkens op dat het geld dat nu werd besteed aan een politiek troetelkindje ook op een andere manier

gebruikt zou kunnen. Daarnaast was er al een aantal voortekens; geheel in lijn met de initiëring van Labour moest een groot deel van de Dome gebracht worden door andere partijen, maar die bleek te duur geresseerd dan verwacht. Het project werd delijk wordt, was New Labour gediend met een uitdaging om het onmogelijk project te laten beginnen veel tegenstand te krijgen, dan ook geen bezwaren waren tijdens de millenniumvieren zouden het ongelijk bewijzen. Maar dat gebeurde niet. De festiviteiten werden niet door organisatorische chaos en verwarring genodigden moesten worden georganiseerd. Het was dan ook een teleurgestelde gastenlijst die snel bleek dat New Labour niet snel bleek dat New Labour de Dome al snel averechts hadde. In de daaropvolgende maanden bleek dat de afgang niet bleef bij de millenniumviering, maar dat de meeste ste was dat de bezoeken niet bleef vielen. Bijna zeven miljoen mensen bezochten de Dome in de eerste week was de Dome weliswaar een succesvolle attractie in het Verenigd Koninkrijk en een van de best bezochte attracties ter wereld, maar om de hoge operationele kosten van de Dome bijna het dubbele van de kosten bleek dat bezoekers moeten aantrekken. De Millenniumcommissie van New Labour, met New Labour's Minister Mandelson als voorzitter, bleef verschillende malen de Dome te verschaffen. Een van de redenen voor dit besef was van de nationale trots dat het niet meer betekende voor New Labour. Peter Mandelson bleef deze tijd ook steeds bezig met de Dome liggen vanwege onder andere de Dome. Een van de hoogste vermeende deal tussen de Dome en de Hinduja broers, te weten de Dairs. Vlak nadat de Dome een contract voor de Dome hadden, kregen zij een contract toeval, zo werd de Dome omdat vergelijkbare deals worden gesproken pas na een aantal maanden worden gehonoreerd. New Labour per se had de Dome doorvoeren, ook als de Dome haar eigen principes van de Dome tige deals met spons

Te koop aangeboden (Bron: Wilhide, The Millenium Dome)

autoritair optreden in Greenwich zelf. Vanaf de start van het project bleek dat de mening van de buurtbewoners er eigenlijk niet zoveel toe deed. Veel bewoners waren faliekant tegen de plannen, maar hun bezwaren werden van tafel geveegd. Andere belanghebbenden hadden immers wel hun steun betuigd en bovendien moest er doorgevoerd worden. Ondanks dat er weinig rekening werd gehouden met tegenstanders, lukte het uiteindelijk niet om alle plannen te realiseren. Met name het openbaar vervoer was een heikel punt. Om de Dome bereikbaar te maken moest het Londense metronet uitgebreid worden. Een kostbare zaak, zeker als er vervolgens maar weinig mensen zijn die van de voorziening gebruik maken. De kosten voor het bewaken van de Dome en het onderhoud aan de infrastructuur bedragen twee tot elf miljoen gulden per maand, afhankelijk van de schattingsmethode.

Docklands versus Dome

De Docklands en de Dome hebben veel met elkaar gemeen. Ze waren beide in zekere mate bedoeld om de ideeën van politieke machthebbers uit te dragen aan het grote publiek. Ook de achterliggende ideeën waren voor een groot deel hetzelfde. Net als de Conservatieven voor hem, wilde Blair daadkracht etaleren, onder andere door nauwe samenwerkingsverbanden met de private sector aan te gaan. En net als de Conservatieven speelt Blair in op de chauvinistische gevoelens van veel Britten, ook al probeert hij hieraan een andere invulling te geven.

Er zijn natuurlijk ook discontinuïteiten. Sinds New Labour aan de macht is gekomen wordt het woord gemeenschappen weer regelmatig in de mond genomen en is er een constante drang om oude instituties te ontmantelen of te reorganiseren. New Labour heeft feitelijk alle basis ingrediënten van het 'Thatcherisme' overgenomen, maar deze van haar extremistische lading ontdaan door te appelleren aan een gevoel van eenheid. Dat heeft geleid tot een discours waarin allerlei tegengestelde belangen op de een of andere manier verenigd moeten worden. Dat levert zo nu en dan grote problemen op: luisteren naar gemeenschappen gaat meestal niet gepaard met daadkrachtig optreden, marktwerking biedt vaak geen soelaas als sociale problemen opgelost

moeten worden. Dat de ideeën van New Labour in veel opzichten een voortzetting zijn van het Thatcherisme wordt geïllustreerd door de Dome. Net zoals de herontwikkeling van de Docklands aantoonde dat achtergestelde buurtbewoners weinig hoefden te verwachten van Thatcher, laat de Dome zien dat New Labour's retoriek over gemeenschappen betrekkelijk is. Beide projecten illustreren tevens dat regeringen die normaal gesproken pleiten voor marktwerking soms diep in de (publieke) buidel moeten tasten om hun prestigeprojecten veilig te stellen.

De Dome heeft een opmerkelijke politieke rondtocht gemaakt. Terwijl het plan bedacht was door de Conservatieven kwam het in 1997 op de eerste pagina van Labour's verkiezingsmanifest. In de aanloop naar de afgelopen verkiezingen werd de Dome bezocht door William Hague, de Conservatieve partijleider. Het was voor Hague een goede plaats om voor de zoveelste keer uiteen te zetten wat er allemaal mis was met Labour. Met name de constructie van de 'nieuwe Britsheid' werd aangevallen: als kiezers vonden dat de pond in plaats van de Dome de trots van de Britse natie symboliseerde, zouden ze op de Conservatieven moeten stemmen. Het mocht echter niet baten: voor de tweede keer won New Labour de verkiezingen met een overweldigende meerderheid. Die overwinning is voor een groot deel te verklaren door het gebrek aan een alternatief. Zelfs sommige conservatieve kranten wilden hun steun niet betui-

gen aan de huidige Conservatieve partij, die door haar extreme standpunten en weinig charismatische partijleider als 'onverkiezbaar' wordt beschouwd. New Labour dankt haar overwinning verder aan oprechte vernieuwingsdrang en haar pogingen om de aantrekkelijke elementen van liberalisme en socialisme te verenigen. Het ambitieuze plan om van de millenniumviering een lofzang op New Labour te maken is echter niet verwezenlijkt. Achteraf gezien is het niet moeilijk in te zien waarom de Dome gedoemd was te mislukken. Het bouwwerk moest ideeën uitdragen die alleen in retoriek te verenigen zijn. Het voornaamste was echter dat het project appelleerde aan een weinig ontwikkeld gevoel van kosmopolitische nationale trots. De Dome slaagde er zelf niet in om dit gevoel op te wekken. Blair moet nu op zoek naar nieuwe manieren om de Britten bekend te maken met hun nieuwe identiteit voordat zij zich in een referendum gaan uitspreken over de invoering van de euro.

Redactie AGORA

Literatuurselectie

- Foster, J. (1999) *Docklands: cultures in conflict, worlds in collision*. London: UCL Press.
- Thornley, A. (2000) Dome alone: London's Millennium project and the strategic planning deficit. *International journal of urban and regional research*, vol. 24, 3, 689-699.
- Wilhilde, E. (1999) *The Millennium Dome*. London: Harper Collins Illustrated.

William Hague en de Dome (Bron: Steve Bell, *The Guardian*, 2000)

